

համբաւում-ամբաստում, հոգի-ոգի, հանդերձաւ, պետ-անդերձապետ, հակա-ակա, հսկում-սկում, և այլն, և այլն): Պանուեցան և այլք՝ որք վարդապետեցին թէ ամէն բառին մէջ առանձն ժառողական մասնական պաշտոն վարած լինի, ինչպէս ուրիշ սակաւաթիւ բառերու մէջ, զոր օրինակ՝ կամայ-ակամայ, տխմար-տխմար, ժուխ-աժուխ, և այլն, որով և ուզեցին գրել և ընթերտ նուա-մէն (ոչ մէն, ոչ մին, բոլորն): Այս և բեք տեսակ օրինակոր կարծեաց քով թերևս առ ոմանս բռնադրօսեալ, այլ ըստ մեզ ոչ հակառակամարտ ճշմարտութեան երեւի, եթէ համարիմք հաւայն կամ ամէն բառին արմատական լինել լինել է (հակ, հոքրիան), յօգեալ ընդ մասնականն հաւ (կից, բոլոր նշանակող), որով գրելի համէ, հաւէն, ամէն, (ն տառն առ ներով իբրև որոյիչ էութեանն՝ որոյ վրայդ կը խօսուի. զոր օրինակ՝ ամէն մարդ, փոխանակ հաւ հոքրիան մարդկային). յորմէ այն կէտնցով կազմեալ է ամենայն, ըստ հղովմանց օրինաց՝ էն վերջադրութիւնն փոխուելով յ'նէ, բառին վերջը վանկ մ'աւելնալուն պատճառաւ. որով կը գրեմք ամէն, ամենի, ամենիչ, ամենից, ամենայն, ամենայնիւ, ամենեկին, և այլն. այսպէս և բարդութեանց մէջ նոյն օրինակ՝ ընտրելագոյն է ամէն քան զամէն, զոր օրինակ՝ ամենքնորդ, ամենագետ, ամենագոր, և այլն:

1 Կարծես հոգով բառին մէջ մասնական կազմեալ ձևն ալ կերպով մի կը նպաստէ այս մեր կարծեաց, զի հոգով շատ

Արդ մինչև ցայժմ յառաջ բերած կարծեաց որն ալ ընդունելու լինիմք, պէտք է ընտրելագոյն համարիմք ամէն ուղղագրութիւնն քան զամէն. մասնականոր որ գրաբար մէջ էն վերջադրութեամբ բառեր ամենաբոյ կը գտնուին, և այն ըստ մեծի մասին օտարազգի և կամ կրօնատեալ բառեր են. զոր օրինակ՝ զնէ, բիրեն, բորեն, դէն, աղն, հնչն, գնն, և այլն: Յայտ է թէ խնդիրն այնարհաբառ լեզուի նկատմամբ է՝ և ոչ գրաբար, որոյ մէջ սովորական և ընտիր կերպերն են ամենայն և հաւայն գրութիւններն, իսկ ամէն ոմանովոր եղած է, և այժմ 'ի տաղաչափութեան միայն ներքի դատուած է իւր գոյութիւնն:

Իսկ եթէ ուզենք խնդիրն հայկական լեզուի սահմանէն արտաքոյ հանել, և ոչ դնելով լատինական omnis և omne ձևերուն՝ հայկական ամէնն անոնց հետ բաղդատել, և ուրիշ աղբիւր մը խնդրել՝ յորմէ յառաջ եկած լինին գրութեանց այս նմանաձայնութիւնը, այն ատեն խնդիրն տարբեր կերպարանք կ'առնու, և աւելի կամ նուազ հաւանական ենթադրութեանց ստացարեւել կ'բացուի, կարծեմ առանց ստուգագոյն և անհրեքի լուծում մի տալու խնդրոյն:

Հ. Ա. Թ.

անգամ՝ ի կրի ածեալ է 'ի նախնեաց անպատեար' հոգեւոր նշանակութեամբ, իբրև հոգեւոր:

Հին բժշկարան Պագկայ քաղաքորի. — Այս բժշկարանիս մեր ձեռքն ունեցած օրինակն գրուած է 'ի 1294 թուին, ընտիր մագալաթի վրայ, մի և նոյն գրով մինչև վերջն, բայց կը պարունակէ երեք մեծ բժշկարաններ. առաջինն է ամենէն հնագոյնն, որ կը մակագրի. « Բժշկարան զոր փոխած է 'ի տահիկ լեզուէ 'ի Հայս, 'ի ժամանակս յաղթող Թագաւորին Հայոց Պագկայ »: Երկրորդն է Մխիթարայ Հերացոյ բժշկարանն, (տես Զերմանց գիրքն) պակասաւոր. իսկ երրորդն՝ ընդարձակագոյն քան զառաջին երկուսն՝ կը բովանդակէ ամէն տեսակ հիւանդութեանց կերպերն և ցեղերն: Չայս ընտրելագոյն կրնամք համարիլ մեր ամէն բժշկարաններէն աւելի. յորս շատ տեսակ հմտութիւն կայ և ոճով ալ գրուած է: Առաջինն որ Պագկայ Թագաւորին հրամանաւ թարգմանուած է, կարծեմ թէ այն ալ քաղաածոյ է, և ոչ է մէկ գրչի գործ. վասն զի մէջ կը յիշուին Յախէ բժիշկն, Գրիգոր Մագիստրոս և Հեթում Թագաւորն. որով հաւանական կ'երևի որ թէպէտ մեծագոյն մասն թարգմանութիւն ըլլայ ընտիր բժշկի, սակայն շատ բան ալ յետուաւեցուած է մէջն. և կրնամք ըսել թէ աւելի ղեղազոգութեան (pharmacopée, pharmacie) գիրք մ'է, որ կ'ուսուցանէ մեծ հմտութեամբ թէ ինչպէս պէտք է շինել զղեղորայս, և ինչպէս պէտք է որ բժիշկն ճաննայ զերակս և զայլ նշանս հիւանդութեանց:

